

Ricard Salvat (Tortosa, 1934 - Barcelona, 2009), forma part destacada de la història del teatre català.

JORDI PLAY

El gran talent teatral d'un home de massa bona fe

A mitjan anys 60, la jove professora d'institut Isabel-Clara Simó, nascuda a Alcoi pocs més de vint anys enrere, vivia a Figueres i s'obria al món i a la cultura. Una persona que llavors no coneixia personalment ni de la qual tenia prou referències –res a veure amb la fama d'un Dalí, amic del seu home, ni la d'un Pla, ni la d'un Fuster, que va conèixer a la Universitat de València– va ser la persona que més la va impressionar aquells anys, Ricard Salvat.

El dramaturg va anar a Figueres amb el muntatge espiuà de *Ronda de mort a Sinera*. Venia precedit pel seu èxit espectacular i va ser vist en diverses poblacions catalanes, i seguit amb extrema atenció, gairebé devoció. Isabel-Clara Simó el va conèixer llavors i d'aleshores ençà li va tenir “una profunda i bellíssima amistat, que ni el temps ni les adversitats no han pogut esmorteir”.

Ricard Salvat (Tortosa, 1934), dramaturg, historiador, director de teatre i catedràtic universitari d'història de les arts escèniques, va morir-se a Barcelona el dia 24 de març. Va renovar l'escena teatral catalana durant el franquisme i es va sentir marginat per les institucions durant la democràcia.

El retrat de Salvat que li fa Isabel-Clara Simó al seu darrer llibre, *Els racons de la memòria* (Edicions 62), és fet des de l'admiració. És un retrat que té un valor afegit: ajuda a entendre el *cas Salvat*, és a dir, el de la persona que, després d'obrir les feixugues i rovellades portes del teatre català a la renovació, en els difícils anys franquistes, és relegat a un segon pla no tan sols amb la democràcia, sinó ja des de la transició.

Isabel-Clara Simó admira de Salvat la “immensa cultura teatral”. La seva potència intel·lectual és tan fulgurant que no pot passar desapercebut. “I per tant és odiat”, conclou.

Per què genera odi la seva potència intel·lectual? La novel·lista respon així: “Perquè, quin dels xitxarel·los que li ha fet la vida impossible podria aguantar ni una sola controvèrsia intel·ligent amb el dramaturg? I aquí és on els pica la seva personalitat. Ho sabem tots els qui el coneixem: a Salvat li ve petit aquest país. Ho dic amb una immensa recança.”

Sí, el país li anava petit. Amb la democràcia, volia tot el reconeixement institucional, els màxims càrrecs. Pensava que era ell la persona amb més currículum per a dirigir el Teatre Nacional de Catalunya. Però per a arribar-hi

Un llir entre cards

No m'és gens fàcil de posar-me ara a escriure aquestes ratlles. La pèrdua és tan recent, i me'n sent tan colpit, que tot just si esbossaré, ací, algunes de les impressions primeres. Però trobe que cal, igualment, deixar-ne constància. Perquè Ricard Salvat era –és– un gran mestre. L'expressió sembla un tòpic, en sóc conscient. Però els tòpics també amaguen veritats.

Parlem, per tant, d'un gran mestre, sí. Amb totes les lletres de l'expressió. Quan jo era jovenet, al franquisme tardà, era realment impossible, des d'ací, mirar de saber què passava al món exterior, què hi havia a l'escena teatral d'Alemanya, de França, dels països de l'est... No n'hauríem sabut res de res si no haguera estat per una font limitada però interessant, la revista *Primer acto* i, sobretot –almenys per a tota la gent que començàvem a fer coses en aquells anys 70–, els llibres de Salvat. Pense ara en aquells dos volums de final dels 60: *El teatre és una arma?* i *El teatre és una ètica*. Hi teníem un material interessantíssim, riquíssim. Ens parlava, què sé jo, del teatre nòrdic, belga, italià, de mil visions diferents que podíem contrastar; ens parlava d'autors que després buscàvem en editorials sud-americanes (ací no s'editava res). Al nostre grup, que era quasi una escola de teatre, utilitzàvem molt els seus llibres com a punt de referència, de discussió. És per això que en Ricard Salvat hi ha, de fet, un dels pilars teòrics de la meua formació teatral. I no solament de la meua, és clar: de la de més d'una generació. Ell ens va fer possible el contacte amb la cultura europea, va ser un contrapès imprescindible per a la misèria que ens envoltava. Ens va obrir la finestra.

Manuel Molins

Dramaturg

Diuen que tenia defectes? És clar, home, i qui no en té? Jo en tinc, i vós, lector, també, i els vostres amics, i els parents i coneguts i els desconeguts: no som un bitllet de 500 euros, que agrada a tothom. I què? Com deia el clàssic, “ningú no és perfecte”; la perfecció és un atribut que potser ni el mateix fill de Déu no va voler per a ell: som gloriosament defectuosos i imperfectes. El problema és un altre: potser és hora de dir ben alt i clar que la nostra cultura és massa caïnita. Espriu deia que érem uns “salvatges” i quedava curt: patim una gasiveria espiritual tan morbosa que fa feredat, perquè la dimensió del personatge Salvat és absolutament incontestable i inqüestionable. Per molt que alguns encara li retragueren que acceptara la direcció del Teatro Nacional, sense escoltar-li'n les explicacions, sense voler sentir què en deia: que era una operació que, en principi, comptava amb un seguit de suports per part de l'esquerra i que després –oh, sorpresa– no hi van ser: quan van veure que hi havia reacció en contra, el van deixar tot sol.

Per molt que continuaren retraient-li l'afer de la Maria Aurèlia Capmany: i què, si es va casar amb una altra dona? Això pertany a la vida privada, no? No és normal ni sa que tinga repercussió professional, que coga misèries que tallen al personatge les ales de seua la veritable dimensió. Per molt que, en fi, n'hi haguera que li penjaren l'etiqueta d'*antiquat*. I què més! Era un home

d'una profunda modernitat. I, de fet, quan va tornar a fer *Ronda de mort a Sínera*, al Teatre Lliure, va ser el gran èxit. Perquè la gent està una mica cansada d'exercicis ventosos en el buit, que no van més enllà d'intents ben pagats per cobrir els interessos narcisistes d'algunes persones: ell ofería una modernitat i una contundència amb arrel; allò que mostrava tenia un sentit, anava a alguna banda i també venia d'alguna banda. Heus ací la diferència radical. Li ho van fer difícil, a Ricard Salvat. I en això també hi tenen molta responsabilitat les autoritats polítiques: des del pujolisme, amb aquella dèria ben documentada de fer taula rasa a partir del 1986 i de la renúncia posterior a l'horitzó d'acció cultural de Països Catalans, fins a l'actual tripartit. Ara tots diran que fou un gran artista, però quan ell va anar a parlar amb certs polítics en exercici perquè l'ajudaren amb el muntatge de la Rodoreda que teníem entre mans, *Un dia. Mirall trencat*, no ho van fer: que ara no vinguen pegant-se colps al pit. De vegades pense que la nostra és una societat petita, *mongil* i hipòcrita, una societat que vol donar una imatge de modernitat i de futur, però continua ancorada en xafardejos i misèries del passat que no li permeten acceptar la veritable dimensió dels seus personatges ni el treball objectiu. És la cultura bluf, la cultura de l'autoodi que, com ja ha fet en molts altres casos, també ha volgut devorar Salvat.

No se n'han sortit, però, malgrat tot. La seua obra els transcendeix de molt. Per sort. Al capdavant, i manllevant ara com a metàfora la imatge ausiasmarquiana, Ricard Salvat era un autèntic llir entre cards. Molts no li ho van perdonar mai. Molts altres li n'estem agraïts.

cal, a més de prestigi, tenir un poder de seducció personal, és a dir, seduir els polítics i els dirigents culturals, i aquí Salvat va fracassar. Aquí no va saber fer teatre.

Ho veu molt bé Isabel-Clara Simó en el seu retrat, quan escriu això: “Ricard Salvat sempre ha estat un ho-

me orgullós, convençut que el talent i la integritat sempre acaben triomfant; aquesta ingenuïtat li ha proporcionat moltes amargors.”

A més, amb tants anys de vida teatral al darrere, es va produir un *cansament* de Salvat. La seva figura resultava feixuga. Era un pes, per a molta gent. Era

el passat, per a molts. El futur era dels joves: Lliure, Dagoll Dagom, els Joglars... Els socialistes van jugar a fons la carta del Lliure i el pujolisme se'n va anar a París a buscar Flotats.

El cas Salvat-Capmany. Potser era culpa de la seva imatge, monotemàtica,

circumspecta. Algú el va veure riure? Algú el va veure que observava la gent, s'aturava a saludar-la, mentre caminava pel carrer? Sabia què era la ironia?

Amb tants anys al darrere, deixava inevitablement pel camí persones ressentides. Isabel-Clara Simó n'esmenta una d'important, Maria Aurèlia Capmany. El cas Salvat-Capmany ocupa un espai al seu llibre. Aquest:

“Els encesos amors entre Salvat i la Capmany van tenir un mal final: ella mai no va pair que ell la deixés per la que va ser sempre la seva dona, el seu únic amor: Núria Golobardes, també de Figueres. Mai no el va perdonar, i, amb la seva influència política i social, va arraconar el dramaturg, fins i tot durant els llargs anys en què va ser parella de Jaume Vidal Alcover.” Com sempre, *cherchez la femme*, però potser aquí ens trobem amb una aplicació original, i excepcional, de l'adagi francès.

En un país més ample, o en un país complet, les travetes tenen una importància molt petita, una repercussió relativa. Però, com va descobrir Salvat arran d'un article periodístic que el va reconfortar, la nostra mare pàtria és, per raons diverses, una madrastra, i és plena de casos de persones brillants que, per culpa de la primera traveta,

es troben obligats a viure en un estat de marginació total o parcial, o, fins i tot, a fugir del país: d'Eugeni d'Ors a Josep Maria Flotats, per esmentar un cas teatral.

Una altra persona, després de tantes portes als nassos, s'hauria rendit. Salvat potser no es va agafar la seva marginació amb filosofia, perquè l'amargor el coïa per dins i li sortia pels porus de la pell, però tampoc no va abaixar els braços.

Tardor de l'any passat. Ricard Salvat té més de setanta anys. I viu el teatre amb la mateixa passió i intensitat dels anys de la resistència cultural, des de la seva Associació d'Investigació i Experimentació Teatral, de Sants. Té un ambiciós muntatge entre mans, una recreació d'un text teatral de Mercè Rodoreda, feta per Manuel Molins, *Un dia. Mirall trencat*.

La història es repeteix. Troba les portes tancades als teatres públics, incloses les del Grec. Però, al final, l'empresa Balaña li ofereix el Teatre Borràs. L'ha de retallar, però. Si l'hagués feta al Teatre Nacional, es lamenta, no hauria calgut reduir-la. Eren més de tres hores. Pensava, ingènuament, que amb l'Any Rodoreda, la persona que havia estimat més els autors catalans

podria imposar el seu projecte sense problemes.

Una energia especial. Un cop més, el dolor. Ho compensa amb el verí teatral. L'equip artístic ha treballat en unes condicions absolutament ridícules de preu i això, diu, ha estat una injecció d'optimisme.

La impressió que fa és que comença de nou, de zero. No se li veuen els setanta anys. Li vam demanar d'on treia l'empenta. Va respondre: “En part, perquè crec que els déus em van parir amb una energia especial, i mai no ho agrairé prou als déus o a qui sigui, com deia Espriu.”

I després va explicar una anècdota. Un dia es trobava a la plaça Navona de Roma, al voltant d'una taula amb una colla de gent, entre els quals hi havia Polanski, i li van preguntar com és que es mantenia jove, i va dir: “És que m'interesso per tot.”

Aquest polonès, va pensar Salvat, té raó. I Salvat va fer seva la resposta. “Suposo –afegia a l'anècdota– que és això. Quan em poso a treballar m'és molt difícil de parar. Sóc capaç de fer set hores seguides. Si paro, em desconecto i he de tornar a començar.”

Lluís Bonada

Trossos i mossos

Alfons Llorenç

Fi

Com una civilització engolida per un immens forat negre, com tota l'aigua del mar beguda per un badall, així s'abismà la Segona República al port d'Alacant. Els darrers dies de març del 1939 els militars rebels feixistes ocupaven –València va caure el dijous 30– la nostra terra. Milers de lleials republicans anaren refugiant-se a Alacant amb la confiança de poder embarcar-se en un vaixell cap a l'exili. Arribaven amb tots els mitjans de tots els indrets, mentre s'enfonsaven els fronts. L'aviació mus-

soliniana bombardejava els voltants per allunyar els vaixells de la dàrsena. 15.000 persones desesperades.

Escrutaven l'horitzó d'una mar d'esperances (“la gran esperança que tinc me fa aconhortar”, *Tirant*). Era l'obligació moral, humanitària, de les democràcies occidentals. Qualsevol blancoreta en la llunyania encenia la fe: devia ser el vapor anhelat. Però, els punts blancs eren l'inici de tranquil·les ondulacions a l'espill calmat de novella primavera. Els batecs de les ones, en colpejar el moll, posaven ritme a un viure descendent, un cor de mare aigua que els impel·lia a guanyar temps al temps. Esperaven amb desesperada espera.

La vesprada del 30 de març entrà a la ciutat la divisió Littorio, comandada pel general Gambarà, amb ostentosa desfilada pels principals carrers, cantant “Giovinezza” (“Salve o popolo di eroi,/ salve o Patria immortale,/ [...] Non v'è povero quartiere/ che non spieghi le

Port d'Alacant.

bandiera/ del fascismo redentore”). El soldats italians van acordonar els molls; els republicans van organitzar la resistència. Queien a terra les il·lusions abatudes. No aplegaven els vaixells de la salvació. El dissabte 1 d'abril a les 9 del matí lliuraren als franquistes el darrer reducte de la República: les drasanes d'Alacant. La República s'havia afonat, “i en lo no res no pot haver espera” (Marc).

Periodista